

Nr 17.

Andra kammarens allmänna beredningsutskotts utlåtande över motion angående tillgodoräknande i merithänseende för civil tjänst av tid, under vilken värnpliktig genomgått officers- eller underofficersutbildning eller värnpliktstjänstgöring.

I en inom andra kammaren väckt motion, nr 225, har herrar *Braconier* och *Anderson* i Sundsvall anhållit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville verkställa utredning angående det meritvärde, som i civilt anställnings- och befordringshänseende må kunna tillmätas den utbildningstid, vilken dels ålägges värnpliktiga, som undergår officers- eller underofficersutbildning, dels värnpliktiga över huvud taget.

Denna fråga har varit föremål för övervägande av 1951 års riksdag i anledning av då väckta likalydande motioner, I:175 och II:313.

Yttrande över motionerna avgavs av statens lönenämnd, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Statstjänstemännens riksförbund samt Landsorganisationen (LO). Motionerna avstyrktes av lönenämnden men tillstyrktes av riksförbundet, TCO och LO. TCO uttalade emellertid, att en utredning borde avse tillgodoräknande i skälig utsträckning av värnplikts-tjänstgöring i allmänhet, medan LO ansåg, att en utredning borde omfatta även andra kategorier än befattningshavare i statens tjänst.

Lönenämnden framhöll, att frågan om tillgodoräkning av fortsatt värnpliktstjänstgöring för civil verksamhet m. m. varit föremål för utredning, vars resultat framlagts i ett år 1943 avgivet betänkande med förslag rörande meritberäkning m. m. för befälsutbildade värnpliktiga, (SOU 1943: 47). På grundval av detta förslag hade Kungl. Maj:t den 9 juni 1944 (nr 407) utfärdat nu gällande kungörelse med provisoriska bestämmelser angående meritberäkning för befälsutbildade värnpliktiga m. m. Lönenämnden erinrade vidare om de i befordringskungörelsen (1947:436) meddelade föreskrifterna rörande tillgodoräkning för inplacering och uppflyttning i lönegrad inom reglerad befordringsgång av tid för undergången befälsutbildning samt att Kungl. Maj:t genom beslut den 3 juni 1949 meddelat ändring av gällande föreskrifter angående anställningsform och lönegrads-placering för vissa icke-ordinarie lärare vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter (bihanget till statsliggaren för budgetåret 1950/51, s. B. 190), innebärande, att annan militär tjänstgöring än första tjänstgöring (tjänst-

göring i en följd) kunde efter vederbörande överstyrelsens hörande föranleda viss minskning av föreskrivet antal anställnings- och tjänstgöringsdagar för antagning av extra lärare som extra ordinarie. Lönenämnden ansåg, att mera preciserade bestämmelser än de, som redan utfärdats, svårigen kunde meddelas för sådan tillgodoräkning, varom var fråga, varför nämnden icke kunde tillstyrka, att en ny utredning igångsattes.

TCO anförde, att i motionen som exempel på yrken, däri problemet om tillgodoräkning av värnpliktstjänstgöring var särskilt aktuellt, nämnts läraryrkena. En av Sveriges folkskolläraryrkesförbund verkställd utredning om omfattningen av de icke-ordinarie manliga folkskolläraernas militärtjänstgöring under år 1950 jämförd med år 1945 utvisade, att någon nämnvärd lättnad icke uppkommit genom försvarsberedskapens avveckling, vilket torde ha berott på att värnpliktiga av denna kategori i stor utsträckning vore lämpade för och uttoges för befälsutbildning. En tillfredsställande lösning av tillgodoräkningsfrågan var enligt TCO av stor vikt för att i möjligaste mån skapa rättvisa mellan olika tjänstemannagrupper samt för att de värnpliktiga skulle med intresse ägna sig åt den militära utbildningen. Ur sistnämnda synpunkt var det förklarligt, att motionärerna begränsat sitt yrkande om utredning till att gälla tillgodoräknande av tid för befälsutbildning. Starka skäl talade dock för att en utredning borde avse bestämmelser om tillgodoräknande i skäligen utsträckning av värnpliktstjänstgöring i allmänhet.

Riksförbundet ansåg, att en utredning var motiverad, och att vissa svårigheter förelågo, att tillämpa gällande bestämmelser om meritberäkning på sådant sätt, att syftet uppnåddes. I många fall lade även avtalsbestämmelserna hinder i vägen för en fullt rättvis tillämpning av bestämmelserna vad angick de kollektivavtalsbundna arbetargrupperna. Olika beräkningsgrunder tillämpades i fråga om den militära tjänstgöringens meritvärde för de studerande, som sökte inträde vid fackhögskolor med särskilda inträdesfordringar, varför det borde vara angeläget att största möjliga enhetlighet skapades i dessa hänseenden.

LO ansåg, att utredningen icke borde begränsas till att avse endast befattningshavare i allmän tjänst utan även omfatta andra kategorier av utbildade och i avseende å dessa senare syfta till att utfinna former för kompensation, svarande mot den förmån, som utbildningstidens tillgodoräknande i merithänseende betyder för de förstnämnda.

Utskottet anförde i sitt utlåtande nr 22 i huvudsak följande:

Utskottet kunde förstå motionärernas uppfattning, att det ur rättvisesynpunkt kunde vara önskvärt, att samhället så långt det var möjligt lät den förlängda värnpliktstjänstgöringen räknas de befälsutbildade värnpliktiga till godo som merit i civil verksamhet. För de värnpliktiga utgjorde den militära befälsutbildningen icke endast en utbildning i sådana rent militära färdigheter, som saknade betydelse för den civila verksamheten, utan den

skänkte ofta sådana kunskaper, som kunde ha direkt betydelse för den värnpliktiges civila yrke. Synnerlig vikt borde fästas därvid, att till befälsutbildning uttogs i stort sett eliten av svensk manlig ungdom. Utskottet fann det därför både rimligt och riktigt, att man såvitt möjligt sökte neutralisera eller mildra följderna av den försening i fråga om utbildning eller tjänstårs intjänande, som genom befälsutbildningen drabbade värnpliktiga i förhållande till dem, som icke behövde underkasta sig sådan utbildning. Utskottet, som därefter redogjorde för innehållet i gällande bestämmelser om tillgodoräkning av militära meriter, däribland 1944 års kungörelse, anförde, att denna innehöll dels vissa allmänna regler, rekommendationer, om att befälsutbildningen borde beaktas vid anställning m. m., dels ock vissa föreskrifter, som statsmyndigheterna skulle iakttaga i anställnings- och befordringsärenden, därvid utskottet underströk, att genom de sålunda meddelade föreskrifterna avsetts att bereda möjlighet för de befälsutbildade att erhålla kompensation för den försening beträffande befordran, som befälsutbildningen förorsakat. Det av riksförbundet påtalade missförhållandet att olika beräkningsgrunder tillämpades i fråga om den militära tjänstgöringens meritvärde vid fackhögskolorna hade varit föremål för övervägande av utredningsmännen, som uttalat, att de icke funnit nödvändigt att framlägga något förslag i ämnet utan att det torde få ankomma på skolornas ledning att beakta denna sak. Enhetliga beräkningsgrunder i fråga om befälsutbildningens meritvärde borde komma till användning vid studerandes inträde i läroanstalter och vid deras tillträde till olika utbildningskurser, men det gällde därvid i första hand icke så mycket att vinna rättvisa mellan sökande till olika slags skolor eller kurser utan mellan flera sökande till samma skola eller samma slags skolor respektive kurser. Det måste dessutom tillses, att befälsutbildningen icke tillmättes större meritvärde än som i varje särskilt fall kunde vara motiverat. Utskottet ansåg i likhet med riksförbundet önskvärt, att rättvisare normer på området kunde utvinnas men ifrågasatte, huruvida det kunde vara lämpligt att detta spörsmål om genomförande av ändrade beräkningsgrunder, avsedda att tillämpas vid studerandes tillträde till ett stort antal läroanstalter och vid tillträde till undervisningskurser inom skilda områden, reglerades genom författningsbestämmelser. Genom de redan förefintliga bestämmelserna om tillgodoräkning av tid för befälsutbildning syntes de krav från de befälsutbildades sida, som tidigare ställts på statsmakterna, i allt väsentligt ha tillgodosetts. Utskottet ansåg sig även kunna dela lönenämndens uppfattning, att det svårligen lät sig göra att få fram mera preciserade bestämmelser än dem, som fanns. Utskottet fann det därför föga sannolikt, att genom en ny utredning skulle kunna utvinnas något utöver vad som redan framkommit i det år 1943 framlagda belänkandet och som lagts till grund för 1944 års kungörelse. Utskottet hemställde därför, att motionen icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Andra kammaren biföll utskottets hemställan.

Utskottet har över den nu föreliggande motionen inhämtat yttrande från statens lönenämnd. Därjämte har yttrande inkommit från Sveriges akademikers centralorganisations yngreråd.

Lönenämnden uttalar, att vad i motionen anförts ej föranleder lönenämnden att i frågan om utredning rörande meritvärdet i civilt anställnings- och befordringshänseende inta en annan ståndpunkt än som kommit till uttryck i lönenämndens tidigare i ämnet avgivna yttrande. Från de synpunkter lönenämnden har att företräda har nämnden ej heller funnit tillräckliga skäl föreligga att tillstyrka utredning rörande värnpliktstjänstgöring över huvud taget.

Utskottet. I sitt utlåtande över den vid fjolårets riksdag väckta motionen anförde utskottet inledningsvis, att synnerlig vikt borde fästas vid att till befälsutbildning uttoges eliten av svensk manlig ungdom samt att utskottet på grund därav funne det både rimligt och riktigt, att man såvitt möjligt sökte neutralisera eller mildra följderna av den försening i fråga om utbildning eller tjänstårs intjänande, som genom befälsutbildningen drabbade värnpliktiga i förhållande till dem, som icke behövde underkasta sig sådan utbildning. Efter att ha redogjort för gällande bestämmelser om tillgodoräkning i olika avseenden av militära meriter uttalade emellertid utskottet, att det i likhet med lönenämnden ansåge, att det svårligen låte sig göra att få fram mera preciserade bestämmelser än dem, som redan funnes, samt att utskottet även funne det föga sannolikt att genom den begärda utredningen något skulle kunna utvinnas utöver vad som redan framkommit i det år 1943 framlagda betänkandet, vilket lagts till grund för 1944 års kungörelse. På grund därav ansåg sig utskottet böra avstyrka motionen.

I fjolårets motion hade motionärerna, som ifrågasatt om icke behov av bestämmelser i ämnet kunde föreligga i fråga om all värnpliktstjänstgöring, ansett sig böra begränsa sitt yrkande om utredning till att gälla endast tillgodoräkning av tid för befälsutbildning. I ett par remissyttranden framfördes dock önskemål om att man på spörsmålet borde anlägga ett vidare betraktelsesätt. TCO uttalade sålunda, att utredningen borde omfatta all värnpliktstjänstgöring samt erinrade om att TCO i en framställning under år 1946 till Kungl. Maj:t hemställt, att utredning måtte verkställas om i vilken utsträckning fullgjord värnpliktstjänstgöring kunde räknas de värnpliktiga till godo. Även LO uttalade, att en utredning icke borde begränsas till att endast avse befattningshavare i allmän tjänst utan även omfatta andra kategorier av utbildade och i avseende å dessa syfta till att utfinna former för kompensation, svarande mot den förmån, som utbildningstidens tillgodoräkning i merithänseende betyder för de förstnämnda.

I den nu föreliggande motionen ha motionärerna begärt utredning angående det meritvärde, som må kunna tillmätas icke blott befälsutbildningstid utan även tid för den första värnpliktstjänstgöringen.

I motionen tas sikte på tvenne huvudfrågor, den ena att värnpliktstiden, och i de fall där denna följes av befälsutbildning även tiden för denna utbildning, innebär en försening vid anställning i civilt yrke och därigenom minskade konkurrensmöjligheter för denna kategori värnpliktiga i jämförelse med dem, som icke behöver underkasta sig en sådan tjänstgöring och den andra, att särskilda svårigheter uppkommer för värnpliktiga och i än högre grad för befälsutbildade, då de efter tjänstgöringens avslutande söker inträde i skolor eller utbildningskurser av olika slag för att skaffa sig utbildning i civilt yrke.

Såsom en betydelsefull olägenhet har från vissa organisationers sida pekats på det förhållandet, att de nuvarande bestämmelserna om tillgodoräkning i olika avseenden av tid för befälsutbildning icke i tillräcklig grad tillvaratar de värnpliktigas intressen. Utskottet vill icke bestrida, att detta kan vara fallet. Enligt gällande statliga avlöningsreglementen äger vederbörande för löneklassuppflyttning tillgodoräkna sig värnpliktstjänstgöring, men därmed avses endast sådan tjänstgöring, som fullgjorts efter det vederbörande inträtt i statstjänst. Befälsutbildning eller första tjänstgöring, som fullgjorts dessförinnan, får sålunda icke räknas med vid löneklassuppflyttning.

I motionen liksom i vissa remissyttranden över fjolårets motion har påtalats, att olika beräkningsgrunder tillämpas i fråga om den militära tjänstgöringens meritvärde för studerande, som söker inträde vid fackhögskolor med särskilda inträdesfordringar. Detta spörsmål har uppmärksamrats i det år 1943 avgivna betänkandet. Utredningsmännen har påpekat, att de skolor, som tillmäter värnpliktstjänstgöring — varmed då avses icke blott befälsutbildning utan även första tjänstgöring — betydelse, gör detta efter ofta mycket olikartade grunder. För att i möjligaste mån avhjälpa denna olägenhet har utredningsmännen för de fall, där poängbedömning av sökandes meriter kommer till användning, uppgjort en normalskala samt för ett stort antal skolor angett de riktlinjer, som i detta hänseende bör följas. Det undandrager sig utskottets bedömande i vilken utsträckning det förslag, som sålunda framlagts, vunnit beaktande. Enligt vad utskottet inhämtat tillämpas emellertid alltjämt mycket varierande beräkningsgrunder. Utskottet finner det därför angeläget, att den militära tjänstgöringens meritvärde klarlägges på sådant sätt, att största möjliga enhetlighet erhålles.

I fråga om tillgodoräkning av värnpliktstjänstgöring i allmänhet anser sig utskottet böra erinra om det uttalande, som av vederbörande departementschef gjordes i direktiven för de utredningsmän, som sedermera avgåvo 1943 års betänkande. Departementschefen anförde, att även om det skulle visa sig möjligt att minska de olägenheter för den enskilde, som uppstår på grund av olikheter i värnpliktstjänstgöringens längd, kvarstode det förhållandet, att från värnplikt frikallade och kvinnor bleve i jämförelse med värnpliktiga i allmänhet gynnsamt ställda vid konkurrensen på skilda

levnadsbanor. Olägenheten härav hade för de värnpliktiga ökat genom den avsevärda utsträckning av värnpliktstiden, som skett genom den nya värnpliktslagen. I sin skrivelse till Kungl. Maj:t i anledning av värnpliktspropositionen hade också riksdagen betonat önskvärdheten av att åtgärder vidtoges i syfte att fullgjord värnpliktstjänstgöring över huvud taget i skälig utsträckning räknades den värnpliktige till godo i skilda hänseenden. Departementschefen anförde vidare, att vissa skäl onekligen förelåge att utvidga den undersökning, som av honom förordats till att avse jämväl nyssnämnda problem. Emellertid syntes det lämpligt, att den för det dåvarande angelägnare frågan om tillgodoräkning av den mer kvalificerade värnpliktstjänstgöringen i första hand bragtes till lösning. Sedan denna utredning slutförts, borde emellertid frågan om igångsättande av utredning rörande den av riksdagen väckta frågan upptas till övervägande.

Utskottet vill även erinra om att utredningsmännen i sitt sedermera avgivna betänkande framhållit nödvändigheten av att frågan om beredande av kompensation åt värnpliktiga i allmänhet snarast gjordes till föremål för utredning. Denna utredning borde enligt utredningsmännen utan olägenhet kunna ske redan innan frågan om de befälsutbildades kompensation slutligen avgjordes. Utskottet anser sig kunna till fullo instämma i det uttalande som gjorts av vederbörande departementschef.

Med hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att andra kammaren i anledning av förevarande motion för sin del ville besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning angående det meritvärde, som i civilt anställnings- och befordringshänseende må kunna tillmätas den utbildningstid, vilken dels ålägges värnpliktiga, som undergår officers- eller underofficersutbildning, dels värnpliktiga över huvud taget, samt vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 27 mars 1952.

På utskottets vägnar:

PATRIK SVENSSON.

Närvarande: herrar Svensson i Alingsås, Gustafsson i Bogla, Nordkvist,* Ekdahl, Pettersson i Ersbacken, Christenson i Malmö, fru Västberg, fröken Ager, herrar Forsberg, Braconier,* Larsson i Luttra, Bark, Andersson i Ronneby, fru Wohlin, herrar Hansson i Önnarp,* Andersson i Linköping och Anderson i Sundsvall.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar Svensson i Alingsås och Forsberg, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

Utskottet. Vid föregående riksdag förelåg motion angående tillgodoräkande i merithänseende för civil tjänst av tid, under vilken värnpliktig genomgått officers- eller underofficersutbildning. Denna motion avslogs av andra kammaren. I år har yrkandet vidgats till att avse all genomgången värnpliktsutbildning. I sitt yttrande över fjolårets motion anförde LO bl. a., att en utredning borde omfatta även andra kategorier än befattningshavare i allmän tjänst. Även årets motion tar emellertid endast sikte på allmän civil tjänst.

Lönenämnden anförde i sitt yttrande över fjolårets motion, att mera preciserade bestämmelser än dem, som redan utfärdats, svårligen kunde meddelas, då det gällde meritvärdet av undergången officers- och underofficersutbildning. Nämnden förklarar i år, att den ej intar annan ståndpunkt till denna fråga än den tidigare gjort, och att den ej heller funnit tillräckliga skäl föreligga att tillstyrka den i motionen avsedda utredningen.

Utskottet delar uppfattningen, att om en utredning av hithörande spörsmål skulle företagas, den borde avse samtliga kategorier värnpliktiga. Emellertid finner utskottet i likhet med lönenämnden, att det svårligen är möjligt, att i någon större utsträckning låta undergången värnpliktsutbildning utgöra merit i civilt hänseende annat än i rena undantagsfall eller att formulera några allmängiltiga bestämmelser härom.

Vad den militära tjänstgöringens meritvärde vid bedömande av inträdesansökningar vid fackskolor med särskilda inträdesfordringar beträffar finner utskottet det önskvärt, att bedömningen sker efter såvitt möjligt enhetliga grunder. Det undandrar sig dock utskottets bedömande, huruvida militärtjänstgöringens meritvärde därvid bör vara helt lika för alla skolor. Större enhetlighet synes dessutom kunna vinnas utan särskild utredning.

Då utskottet icke känner sig övertygat om att en utredning skulle ge något resultat av större värde, anser sig utskottet icke kunna tillstyrka motionen utan får hemställa,

att motion II:225 ej måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.